

3

7/6 i N.-Uppsl.

38 8/6

En principdebatt om värnplikt — yrkeshär — avrustning

fördes på torsdagkvällen i radio av överstelöjtnant Torsten Holm, dr Ingegård Henschel-Ingvar och överstelöjtnant Malcolm Murray. Den blev alltför banal. Pacifisten dr Ingvar sade många dumbheter på ett älskvärt sätt — så älskvärt att man mistänkte att oskulden var spelad. Kriget är ruskigt, sade hon; dels innebär det massmord, dels följer av kriget kriser och elände; därför borde man inte heller försvara sig. Överstelöjtnant Holm talade tvivelaktig historia. Han klagade över att värnplikten ökat krigets skadeverkningar.

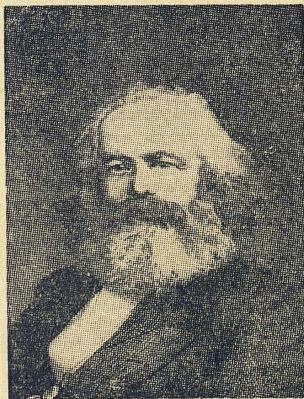
En fredsorganisation på internationell bas vore, sade hr Holm, det enda medlet att undvika krig. Det borde stadgas att ingen värnpliktshär finge föras över landets gränser — detta sades med ett allvar som måste ha gjort många åhörare nervösa. Överstelöjtnant Murray förde det sunda förnuftets talan — synd att han var ensam, annars kunde debatten ha blivit givande.

H. T.—n

DEN RÖDE PREUSSAREN

LEOPOLD SCHWARZSCHILD, känd som kritiker av den tyska nationalismen redan under Weimartiden och författare till utmärkta politiska arbeten, har skildrat Karl Marx som "den röde preussaren" (*The Red Prussian, The Life and Legend of Karl Marx*, Charles Scribner's Sons, New York). Perspektivet är intressant; det finns åtskilligt hos Marx som visar fram icke blott mot den kommunistiska utan också mot den nazistiska diktaturen. Schwarzschild är den förste av Marx biografer som stödjer sig på den fullständiga, i Moskva utgivna upplagan av Marx brevväxling, och det är till stor del därför som han kan ställa Marx i delvis ny belysning. Hans bok borde självfallet översättas till svenska; den fånglar genom sin livfullhet och sin energi och är av vetenskapligt värde genom sin konsekvent fasthållna linje och sina intelligenta reflexioner.

Vilka egenskaper och idéer hos Marx gör det då rimligt att beteckna honom som den röde preussaren? Först och främst en personlig arrogans, som man gärna förbinder med begreppet preusseri. Carl Schurz — sedermera amerikansk general, senator och minister — skriver om sina intryck från samarbetet under revolutionsåret 1848: "Aldrig har jag träffat en människa som uppträtt med en så stötande och outhärdlig oförskämthet. Ingen åsikt som i en väsentlig punkt avvek från hans egen tillerkändes äran av en ens

KARL MARX

någorlunda hänsynsfull uppmärksamhet. Var och en som hade en annan mening behandlades med knappast beslöjat förakt. Han besvarade alla uttalanden som missagade honom med ett bitande hän, riktat mot den talandes ynkliga okunnighet, eller med en förolämpande tolkning av vederbörandes motiv." I fråga om rena invektiv liksom när det gäller att beskylla motståndare för ohederliga motiv har Marx efterföljare fortfarande åtskilligt att lära av mästaren. Med sina vänner bröt Marx nästan genomgående, ofta efter långa och skickligt förda intriger; endast Engels, hundaktigt tillgiven och beredd att ekonomiskt underhålla sin herre, tolererades till det sista. Mot Bakunin och Lassalle uppträdde Marx, såsom även hans beundrare erkänner, med en blandning av översitteri, misstänksamhet och ren illvilja, som kontrasterar både mot Bakunins naiva godsintet och Lassalles generositet.

Men andra drag hos Marx är i detta sammanhang lika viktiga. Endast om aristokrater talade Marx med en viss respekt; borgare och proletärer omnämnde han ständigt med förakt. De arbetare som i lysande proklamationer eggades till samling och kamp betecknades i privata samtal och brev som kräk, pack och slödder. När det gällde att förhandla med en bokförläggare eller att gifta bort sina döttrar var Marx — enligt hans egen analys — en fulländad borgare: förslagen, konventionell, angelägen om socialt avancemang. Åsiktsmässigt är det framför allt två moment hos Marx som direkt för tanken till preusseri och nazism. Juden Marx var antisemit, få har fällt så gemena ord om judarna som han. I det förtal av Lassalle som hörde till Marx och Engels dagliga nöjen under många år ingick alltid anspelningar på den judiska börd. Med antisemitismen förenades ett slags tysk nationalism. Folk som polacker, tjecker och slaver betraktades som lämpliga objekt för tysk expansion, även engelsmän och fransmän syntes undermåliga i jämförelse med herrefolket. I alla krig tog Marx tyskarnas parti under motiveringen att en tysk seger på lång sikt skulle främja de marxistiska idéerna. Då 1871 års krig utbröt gjorde han re-

FRIEDRICH ENGELS

flexionen att hans egna idéer genom de tyska arméernas överlägsenhet skulle segra över den hatade Proud-hons åskådning.

Marx var emellertid icke blott ett stycke preussare, han var också slarver och bohem. I fråga om lån, förskott och uttagande av arv i förtid var hans fintlighet utomordentlig; i stort sett underhölls han av fabrikören Engels — enligt Marx ideologi en typisk utsugare — och brevväxlingen mellan de båda vännerna rör sig lika mycket om penningfrågor som om skvaller och förtal. Under årtionden talade Marx om sin stora bok utan att börja sitt arbete på den; fullbordad blev den som bekant aldrig. Bristerna i Marx kunskaper har ofta tidigare påpekats, men Schwarzschild understryker starkare än föregångarna tendensen till lättja och dagdriveri; kafépratet och kannstöperiet intog en stor plats i Marx liv. För att ge ett intryck av grundliga studier och för att få boken så stor och därmed så auktoritativ som möjligt insatte Marx i "Kapitalet" otaliga långa citat ur engelska utredningar och betänkan-den. Detta medvetet använda medel att sätta skräck i läsarna har i det hela varit verksamt; säkerligen har få världsberömda böcker lästs så litet och så mycket blivit prisade för lärdom och skarpsinne.

Den bild av Marx som Schwarzschild ger efter nu antydda linjer träffar utan tvivel det rätta i väsentliga punkter; Schwarzschild säger klart ut vad andra biografer snuddat vid. Men bilden är icke fullständig. Vad som icke kommer med är den hängivenhet för vissa låt vara osmälta och oklara idéer som trots allt besjälade Marx. Han ansåg sig vara en martyr för en stor sak, och han hade den professionelle martyrens känsla av att äga en fordran på mänskligheten som aldrig helt kunde betalas. Hans hänförelse för världsrevolutionen och hans kärlek till sina närmaste måste framhävas — intrycket av själviskhet, elakhet, hårdhet och maktlystnad blir eljest med orätt överväldigande.

Det är, skrev Keynes för tjuvä år sedan om Marx åskådning, en gåta "hur en så ologisk och ledsam lära kunnat utöva ett så mäktigt och varaktigt inflytande på människornas sinnen och genom dem på det historiska händelseförloppet". Schwarzschild stannar också inför detta problem och gör ett försök att bidra till dess lösning. Ståndpunkten är väl förställd. Att orimliga åskådningar blivit historiskt verk-samma är visserligen intet nytt. Det är tillräckligt att peka på de religiösa dogmsystemen; för varje religion ter sig de andra som utslag av fantastik och vidskepelse. På den politiska fronten är läget likartat; från Rousseau till Lenin, Hitler och Mussolini möter lärorna som eldat miljoner människor, trots att de redan vid sitt första framläggande smulats sönder av kritiska tänkare. Men det kan med skäl påstås att marxismen hör till de mest mot-sägande, slarvigt utarbetade och uppenbart falska ideologierna.

Två exempel. Marx och Engels gjorde inte bara förutsägelser på lång sikt, utan också från år till år. Främst förutsade de en social revolution: den skulle komma 1848, 1849, 1850 osv. Deras förmåga att spå fel är oöverträffad; nästan i varje detalj hade de orätt. Likväl har de hyllats just för sin förmåga att blicka in i framtiden. Man åberopar att Marx vid den andra Napoleonska diktaturens upprättande förutsade dess undergång, men nämner inte att sådana profetior var vanliga bland Napoleons motståndare och att Marx uppfattning om den kommande utvecklingen visade sig totalt oriktig. — Marx lära är ett slutet system; om en sten brytes loss, faller hela byggnaden. Till huvud-

teorierna hör påståendet att arbetarnas standard under ett kapitalistiskt system ständigt försämrats, absolut sett; arbetarna blir allt fattigare, alltmera utarmade. Denna uppfattning var oriktig redan beträffande den tidiga engelska industrialism som Marx främst studerade, och dess falskhet har sedan, årtionde för årtionde, blivit alltmera påtaglig. Arbetarna har helt enkelt fått det bättre och bättre, inte sämre och sämre. Men även på denna punkt har Marx prisats för sin insikt; på en mängd skilda sätt har man om-format Marx lära för att någorlunda anpassa den efter verkligheten.

Att trots detta Marx blivit socialismens store ideolog beror sannolikt, såsom framför allt Sombart framhållit, på det storslaget utopiska i hans doktrin. Den är en frälsningslära, uppbyggd efter det traditionella mönstret — paradiset, syndafallet, frälsning, salighet — med arbetarna i frälsarens roll och den jordiska lyckan som ersättning för himmelen. Lärans dunkla och oavslutade karaktär — det socialistiska samhället har Marx aldrig skildrat — var snarast en förtjänst, i detta som i andra liknande fall. I snart hundra år har man inom socialismen kunnat slåss med Marx-citat, det är en eggande sport som bidragit att hålla grund-tankarna vid liv.

En tillämpning av den marxistiska socialismens idéer innebär ett förslavande av mänskligheten — däri kan man helt ge Schwarzschild rätt. Icke så att Marx önskade ett sådant samhälle; tvärtom var hans mål att skapa människor som vore fria från all tvångsmakt, även statens. Men den socialisering i vilken marxismen utmynnar leder till "ett Preussen utan de tio budorden", till individens totala undertryckande genom staten.

Herbert Tingsten

2
77
49
56
103
—
255